

6. छत्तीसगढप्रदेशः

भारतः अस्माकं देशः अस्ति। भारतवर्षस्य मध्यदक्षिणभागे छत्तीसगढप्रदेशः विराजते। छत्तीसगढप्रदेशस्य प्रमुखनदी महानदी अस्ति। सिहावा पर्वतात् उद्भूता महानदी छत्तीसगढप्रदेशस्य पवित्रतमा नदी अस्ति। यस्याः सहायक नदीषु शिवनाथ, हसदो, ईब, पैरी, जोंक, केलो, उदन्ती प्रभृतयः नद्यः अनवरतं छत्तीसगढप्रदेशस्य भूमिमुर्वरां विदधति । दक्षिणे गोदावरी नदी प्रवहति। यस्याः सहायिका इन्द्रावती नदी बस्तर मण्डलान्तर्गतं पश्चिम दिशायां प्रवहति। छत्तीसगढप्रदेशस्य राजधानी रायपुरनगरम् अस्ति।

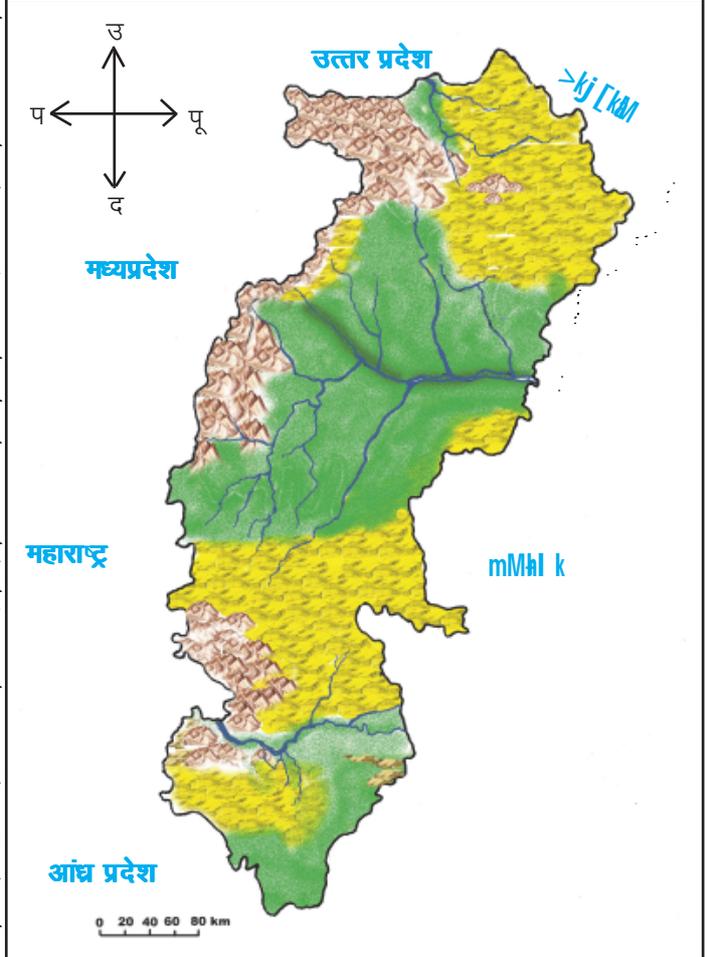
छत्तीसगढप्रदेशः 2000 तमे ख्रीस्ताब्दे नवम्बर मासस्य प्रथम दिनाङ्के सुघटितः । प्रदेशस्य राजिमनगरं महत्वपूर्णं धार्मिकस्थलम् अभिधीयते। यत्र महानदी-पैरी-सोदूर प्रभृतीनां त्रिसृणां नदीनां संगम स्थली छत्तीसगढप्रदेशस्य 'प्रयागः' इति उच्यते। ऐतिहासिकस्थलं 'सिरपुरम्' सोमवंशीयराजानां राजधानी आसीत्। तत्र आनन्दपुरी बिहारभग्नः बौद्धविहारः चापि सन्ति। प्रदेशस्य कवर्धाक्षेत्रे भोरमदेवः छत्तीसगढप्रदेशस्य खजुराहो नाम्ना

विख्यातः। छत्तीसगढप्रदेशस्य एकः राजस्व-सम्भागः बिलासपुरमस्ति। बिलासपुर मण्डलान्तर्गतं रतनपुरम् इति ऐतिहासिकस्थलमस्ति । पुरा कलचुरिराजानां राजधानी आसीत्। तत्र महामाया मन्दिरं सुविख्यातम्। सरगुजा -जिलान्तर्गतं रामगढक्षेत्रस्य 'पहाड़ी' स्थानं महाकविकालिदासस्य मेघदूतकाव्यस्य रचनास्थली अभिधीयते। दन्तेवाड़ाजिलायां दन्तेश्वरी देव्याः इति नाम्ना प्रसिद्धा।

अस्मिन् प्रदेशे प्रभूतमन्नमुत्पन्नं भवति। अतः छत्तीसगढप्रदेशः 'धान का कटोरा' इति उच्यते। छत्तीसगढप्रदेशः

अरण्यानां प्रदेशोऽपि अस्ति। वनेभ्यः वयं काष्ठानि-फलानि औषधयः च प्राप्नुमः। वनेषु खगाः मृगाः व्याघ्राः च निवसन्ति। अस्मिन् प्रदेशे बारनवापारा सीतानदी अभ्यारण्य, मैत्रीउद्यानं च ख्यातिलब्धानि उद्यानानि सन्ति। प्रदेशस्य बस्तरक्षेत्रे आदिवासिजनानां बाहुल्यं लक्ष्यते। ते जनाः वनेषु निर्भयं भूत्वा विचरन्ति। साम्प्रतं शासनम् एषाम् उन्नत्यै बहुयतते। प्रदेशस्य देवभोगः मैनपुरं च रत्नानां खनिभूमिः। इस्पात नगरी भिलाई लौहादयः खनिजाः उद्योगानां कृते आधारभूताः। एवं राष्ट्र जीवने छत्तीसगढप्रदेशः प्रियतरः। जयतु जयतु छत्तीसगढप्रदेशः।

शब्दार्थः

विराजते	-	विद्यमान है ।
उद्भूता	-	उत्पन्न हुई ।
विदधति	-	बढ़ाते हैं ।
अभिधीयते	-	कहते हैं ।
तिसृणां नदीनाम्	-	तीनों नदियों का ।
प्रभूतम्	-	बहुत ।
प्राप्नुमः	-	प्राप्त करते हैं ।
साम्प्रतम्	-	अब ।
खनिभूमिः	-	खनिज भूमि।
लक्ष्यन्ते	-	दिखाई देते है ।

अभ्यासः

1. निम्नांकित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में दीजिए ।

- क. छत्तीसगढप्रदेशः कुत्र विराजते ?
- ख. अस्माकं प्रदेशस्य राजधानी का अस्ति ?
- ग. छत्तीसगढप्रदेशस्य कस्मिन् भागे रत्नानि प्राप्नुवन्ति ?
- घ. आदिवासिनः कुत्र विचरन्ति ?

2. रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।

- क. छत्तीसगढप्रदेशस्य प्रमुखा नदी ..... अस्ति?
- ख. छत्तीसगढप्रदेशस्य कवर्धाक्षेत्रे .....छत्तीसगढप्रदेशस्य खजुराहो नाम्ना विख्यातः ।
- ग. बस्तर जिलायां दन्तेवाड़ा ..... नाम्ना प्रसिद्धा ।
- घ. छत्तीसगढप्रदेशः ..... इति उच्यते ।

3. सही जोड़ी बनाइए -

1. भिलाई नगरम्	-	सिहावा
2. छत्तीसगढ	-	सरगुजा
3. महानदी	-	इस्पात
4. रामगढ	-	रायपुर